

Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013

Звичний до ніжності й піклування, максимальної уваги до себе з боку кожного члена сім'ї малюк часто відчуває самотність і дискомфорт у дошкільному закладі. Що ж пригнічує дитину та викликає небажання відвідувати дитячий садок? Можливо, вона не відчуває бажаної теплоти взаємин з вихователем або стикаються з нерозумінням своїх дитячих потреб? Спробуємо з'ясувати причини

ЗОЛОТА ЛІНІЯ ПЕРЕТИНУ ДОМАШНЬОГО І СУСПІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Особистість, як відомо, формується під впливом інших особистостей у процесі взаємодії та спілкування з оточенням. Від того, хто перебуває поряд з малюком, залежить якою особистістю він стане.

Домашнє і суспільне виховання: переваги і недоліки

У суспільстві постійно ведеться дискусія про те, яке ж виховання краще: домашнє (сімейне) чи суспільне. Проте очевидно, що говорити треба про те, *яке* домашнє виховання з *яким* суспільним порівнюється. Порівнюючи домашнє і суспільне дошкільне виховання, зазвичай виділяють і розглядають **такі їх характеристики**, як:

- мета;
- умови;
- засоби;
- форми;
- методи.

Мета дошкільного виховання, як домашнього, так і суспільного, єдина — всебічний гармонійний розвиток дитини, забезпечення щасливого проживання нею цього вікового періоду та успішної соціалізації. Інші характеристики значно різняться між собою.

Домашнє виховання

Умови виховання дітей у сім'ї і дошкільному навчальному закладі мають істотні відмінності. Кожна сім'я — особливий світ, де ціннісні орієнтири батька, матері, всіх інших членів родини позначаються на життєвих устоях дитини. Індивідуальна **спрямованість родинного виховання є найпотужнішим чинником розвитку** малюка. У родинному колі виховання відбувається природним шляхом — через уклад життя родини, її взаємини з оточенням, професійну діяльність дорослих і спільну

діяльність батьків та дітей. Повсякденні дії дорослих і зміст їхніх розмов у родинному колі безпосередньо впливають на виховання дитини. Адже діти потребують розповідей дорослих про своє життя, а особливо — про дитинство, так само як потребують казок. У кожній родині ці історії свої, індивідуальні, а отже і вплив їх особливий — інтимно забарвлений та емоційно насичений. Те саме стосується і повсякденних дій: їх зміст, організація, емоційний фон, перебіг мають свій, притаманний кожній родині, індивідуальний характер.

Проте **родинне виховання в сучасному суспільстві зазнало значних змін**. І вже не життєві історії бабусь, а сюжети кіносеріалів та всюдисущої реклами впливають на формування пріоритетів у житті дитини. Не щоденна спільна діяльність членів родини, а рідкі зустрічі на свята об'єднують усіх за великим столом.

У ХХІ столітті — в час інформаційних технологій та надзвукових швидкостей — відчутна певна ностальгія за красивими, але втраченими традиціями виховання. До них можна віднести:

- *календарно-обрядові дієства*, що потребували серйозної підготовки, а відповідно й праці;
- *звертання молодших членів родини до старших на «Ви»*;
- *спільні суботні чи недільні обіди* всіх членів сім'ї з розмовами, читанням поезії та музикуванням;
- *постановку домашніх вистав* до свят членами родини тощо.

Без сумніву і сьогодні любов і бажання батьків дати дитині найліпше спрямовують їхні дії, але це «найліпше» у кожній родині має свій суб'єктивний зміст і не завжди співпадає з потребами і бажаннями самої дитини. Батькам здебільшого не вистачає знань про особливості розвитку дитячого організму в дошкільному віці, вплив природних і соціальних факторів на розвиток дитини, організацію її режиму дня, дозвілля й навчання. Гострою проблемою є оволодіння навичками спілкування з власними дітьми та розвиток емпатії — вміння відчувати інших. До того ж **існують дві причини**, що спонукають батьків якомога раніше замінювати домашнє дошкільне виховання своїх дітей на суспільне:

- *необхідність підготувати дитину до школи* — завдання, з яким не кожна родина може впоратися самостійно;
- *завантаженість на роботі*, що не дає змоги приділяти дітям достатньо часу.

Суспільне виховання

Кожен дошкільний навчальний заклад і навіть кожна група в ньому — теж особливий світ, але сповідувані в його колективі цінності є спільними для всіх дітей. Діти перебувають у однакових умовах і мають брати до уваги потреби, дії та настрої інших, пристосовуватися до розпорядку дня і вимог вихователя. Один дошкільний заклад відрізняється від іншого не так матеріальними умовами, як емоційним мікрокліматом, у якому відбувається

виховання. Критерієм його оцінювання є бажання чи небажання дитини йти до дитячого садка, повертатися додому.

Кожен з нас, дорослих, напевно, неодноразово був свідком гірких сліз дитини, яку мама чи тато ведуть до дитячого садка. Знаємо ми і про те, що сучасні діти дошкільного віку з низки суб'єктивних причин здатні добровільно покидати рідну домівку і тікати на вулицю. **Ставлення дитини до дитячого садка, до своєї родини** залежить від ставлення до людей, з якими вона спілкується в цих інституціях. Діти дошкільного віку здебільшого віддають перевагу сім'ї. Тут їм зазвичай затишніше, спокійніше, комфортніше.

Однак поглянемо на сучасні дошкільні навчальні заклади з іншого боку. Сьогодні в них створено чудові умови для перебування дітей. Значна кількість дитячих садків мають басейн, спортивну та музичну зали, зимовий сад, міні-музей, фітобар і навіть сауну. Дітей не лише доглядають, а й цілеспрямовано навчають. Адже суспільне дошкільне виховання неможливо розглядати відокремлено від дошкільної освіти. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає її як цілісний процес, спрямований на:

- забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб;
- формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду.

Причини дитячого небажання відвідувати дошкільний заклад

Як перша ланка системи освіти України **дошкільний навчальний заклад виконує свою освітню функцію**, яка є настільки багатогранною, що потребує кваліфікованих кадрів для своєї реалізації. Підготовка вихователів до виконання своїх професійних функцій триває у вищих педагогічних закладах освіти не менше чотирьох років. Тут майбутнім вихователям дають знання з психології, педагогіки, методик дошкільного виховання, вчать основ мистецтва, розкривають глибини і можливості дитячої вітчизняної та зарубіжної літератури, формують навички режисури дитячої гри та інших видів діяльності. Сучасний вихователь є надзвичайно освіченою і підготовленою до роботи з дітьми людиною. Він володіє професійними вміннями впливу на інтелектуальну, моральну та емоційно-вольову сферу дитини. Але чому ж тоді діти не люблять ходити до дитячого садка?

Цьому є різні причини:

- *по-перше*, маленька особистість, потрапивши до дитячого садка, неодмінно **відчуває зміну ставлення до себе**. До всіх дітей групи вихователь ставиться однаково, свою увагу і час спілкування розподіляє між усіма вихованцями. Змінюється стиль та емоційна забарвленість спілкування дитини з дорослим (вихователем). У перші дні перебування в нових умовах дитина

гостро відчуває нестачу емоційної єдності, тактильної взаємодії з рідними і свою беззахисність перед невідомим;

- *по-друге*, зі зміною форми виховання **малюк втрачає свою свободу**. Чітка організація життєдіяльності у групі дітей не дає йому змогу займатися тим, чим він любить чи бажає займатися в певний момент. У дошкільному закладі є багато іграшок, які ваблять дитину, але існують заняття, репетиції, чергування, участь у яких обов'язкова, незважаючи на бажання. Вільна гра можлива лише під час прогулянки та фрагментарно у ранкові й вечірні години, коли час початку і завершення гри жодною мірою не залежить від самої дитини;
- *по-третє*, у більшості випадків організації вихователем діяльності діти **не мають права обирати**. Це або пригнічує, або викликає спротив.

Єдиною можливістю уникнення суперечностей, що існують між дитиною і її оточенням у дитячому садку, є встановлення довірчих і позитивно забарвлених взаємин між нею і вихователем. Дитина, яка була оточена в родині увагою і розумінням дорослих, потребує цього і в дошкільному закладі. Їй просто необхідні усмішка і ласка вихователя, легкі обійми і схвалення дій, але найбільше — розуміння своїх дитячих потреб та інтересів з боку дорослих. Залежність самопочуття дитини від емоційної атмосфери у групі дитячого садка, створеної вихователем, та від ставлення вихователя до неї яскраво демонструє авторська оповідка «Новачок» (*див. Додаток*). Цю дидактичну оповідку вихователь-методист може взяти за основу під час інтерактивного обговорення з педагогами проблеми оптимізації процесу соціальної адаптації дітей до умов дошкільного закладу.

Тож не зміст діяльності, не методи і форми організації освітнього процесу, а **особистість дорослого є тією золотою лінією перетину**, що впливає на ефективність домашнього і суспільного дошкільного виховання. Лише від установа і збереження інтимно-довірчих, теплих взаємин дорослого і дитини, що супроводжують змістовну та емоційно насичену діяльність всіх учасників освітнього процесу, залежить успішність дошкільного виховання. Тож якщо ви вірите у те, що краса врятує світ, повірте, що педагогічний простір може врятувати лише краса взаємин педагога і вихованця.

Новачок

Мама сказала, що я вже великий і маю ходити до дитячого садка, як усі діти. Вона довго розповідала як там цікаво і весело.

— А ти? — запитав я. — Ти підеш зі мною?

— Ні, — похитала головою мама, — дорослим туди не можна. Дитячий садок тільки для дітей.

— І мами для дітей, — сказав я, — отже, можна!

— Ні, — відповіла мама, — я маю ходити на роботу. А ти вважай, що це твоя робота.

Наступного ранку мама розбудила мене дуже рано, і як я не пручався, як не ховався під ковдру, підняла з ліжка і навіть одягла мене. Поки вона вмовляла мене випити чаю і щось з'їсти, я міркував, що їй такого сказати б, щоб вона не вела мене до дитячого садка.

— Мамо, — нарешті придумав я, — а давай я сам удома побуду. А ти йди на роботу. Я і поїм, і посуд помию, і буду слухняним весь день! Я можу!

— Усі діти ходять до дитячого садка, — відповіла мама. — Ти хіба не такий, як усі? Чи, може, боїшся?

Я не відповів. Я зрозумів, що все вирішено і нікуди мені не дітися. Настрій було зіпсовано. У мами, здається, теж. Мовчки одягнув я куртку і взуття, заховав до кишені улюблену машинку, і ми пішли. Дорогою нас наздоганяли та випереджали інші мами і навіть тата з дітьми, що поспішали до дитячого садка. Я йшов повільно, мама майже тягла мене за собою і весь час розповідала як добре у дитячому садку.

Коли ми підійшли до воріт, я зробив ще одну спробу — зупинився і ткнувся мамі в живіт. Я навіть хотів заплакати. Та мама так гірко зітхнула, що я передумав і підняв голову.

— Ти скоро за мною прийдеш?

— Дуже скоро, в обід.

Ми піднялися на другий поверх і зайшли до групи. Назустріч вийшла вихователька і привіталася з нами.

— Мене звати Тетяна Петрівна, — сказала вона. — А тебе?

Вона усміхалася нам, але у мене був поганий настрій, і я не відповів їй. Мама відповіла за мене, потім допомогла мені роздягнутися, поцілувала і пішла. Я лишився один. Тобто не один, бо вихователька була поряд і тримала мене за руку, з дверей групи виглядали чийсь обличчя, але я відчував себе зовсім самотнім, зовсім нещасним і зовсім... маленьким. Сльози самі навернулися на очі, і я ледь не заплакав. Але раптом до роздягальні з групи вбігла дівчинка — і я стримався. Не вистачало ще аби якась дівчисько бачило як я плачу!

Вихователька зайшла до групи, тримаючи мене за руку.

— Діти, підійдіть до мене, покликala вона.

Діти підбігли і стали перед нами, розглядаючи мене, як торт на вітрині.

— Новенький? — запитав хтось.

— Так, діти, — відповіла вихователька. — У нашій групі новенький хлопчик. Звати його Олесь, йому скоро п'ять років, і він вміє конструювати з LEGO космічні ракети.

Вихователька подивилася на дітей і звернулася до дівчинки, яку я вже бачив у роздягальні:

— Машо, покажи Олесіку де у нас іграшки. А ти, Олесю, знайомся поки з дітьми. Скоро сніданок, — звернулася вихователька вже до всіх, — ідіть мити руки.

Діти розійшлися, а Маша лишилася. Вона уважно роздивлялася мене, і я раптом подумав: добре, що мама одягла мені сьогодні нову сорочку. Я дивився на цю дівчинку і не знав, що робити.

— Іди сюди, — покликala вона. — Ось килим, на якому ми граємось. А це полиці, тут усілякі іграшки.

Я почав роздивлятися іграшки і побачив коробку з конструктором LEGO.

— Хочеш покажу, що я вмію робити з нього? — запитав я Машу.

Дівчинка кивнула, і ми разом витягли коробку на килим. Тільки вмостилися і я почав збирати цеглинки конструктора, як вихователька покликala всіх снідати. Маша побігла. Я лишився один і конструювати розхотілося. Я не знав куди мені йти і що робити, тому тільки удавав, що конструюю. Та Тетяна Петрівна підійшла до мене і сказала:

— Олесю, тобі теж треба поснідати. Іди до мене, я покажу тобі твоє місце.

— Я не хочу, — заперечив я.

— Снідати треба обов'язково, — перестала усміхатися вихователька і простягла до мене руку.

Я змушений був підвестися і піти з нею. Тетяна Петрівна посадила мене за стіл поряд з якимось хлопчиком. Перед ним і переді мною поставили тарілки з кашею. Це була вівсяна каша! Найнеулюбленіша каша з усіх каш!

— Не буду, — пробурмотів я сам собі і відсунув тарілку.

— Ти що, — прошепотів до мене хлопчик, який сидів поруч, — хоч ложкою помішай, наче їси, а то сваритимуть!

— Сашо, — не розмовляй, — почули ми голос Тетяни Петрівни, — працюй ложкою, а не язиком.

Так я дізнався, що хлопчика звати Сашею. Тепер я знав імена вже двох дітей у групі. І хоча каша була противною, мені стало спокійніше і я вже не почувався таким самотнім. Ми з Сашком перемішали кашу у тарілках, з'їли смачний хліб з маслом і випили чаю. Сашко сказав, що треба швидко, доки ніхто не помітив, що ми не їли, занести тарілки до кімнатки, де помічниця виховательки миє посуд. Нам це вдалося!

Поки ми були зайняті цією справою, діти завершили снідати і перебралися на килим біля полиць з іграшками. Сашко потягнув і мене туди. І тут я помітив, що конструктор, з якого я почав майструвати ракету, в руках якогось білявого хлопчиська! Я відштовхнув його, аби він не зіпсував мою ракету, і тільки-но хотів продовжити роботу, як хлопчисько закричав на всю групу:

— Тетяно Петрівно, а новенький б'ється!

— Ти що, Олесю, — суворо сказала мені Тетяна Петрівна, — не можна битися! Треба гратися дружно, разом!

— Я не бив його! — спробував заперечити я.

— Не треба обманювати, соромно! — не слухала вона мене і пригортала до себе білявого. — Якщо будеш битися, я покараю тебе і розповім про твою поведінку мамі.

Усі діти дивилися на мене. Маша також дивилася... Мені стало образливо, і я відійшов до вікна. Я стояв і дивився, може, мама вже біжить до мене? Та її не було. Мені знов стало сумно і дуже захотілося додому, до мами, до своїх іграшок. Хтось торкнувся моєї руки. Я озирнувся — Сашко! Він просто стояв біля мене і мовчав, та мені стало легше.

— Тебе раніше сьогодні заберуть? — запитав Сашко.

— В обід, — відповів я.

— Коли я починав ходити до дитячого садка, мене теж забирали раніше. Та не довго. Тепер забирають лише ввечері, — із сумом сказав він.

Мені стало його шкода і чомусь захотілося підтримати. Тож я сказав:

— Я завтра лишуся на цілий день, якщо хочеш.

— Хочу! — аж засвітився він усмішкою.

Згодом усіх дітей покликали за столи — розпочалося заняття. Заняття називалося «Малювання восьмипелюсткової квітки». На столі перед кожною дитиною поставили фарби у маленьких баночках, більшу баночку для промивання пензлика, поклали пензлики і папір. Я люблю малювати, до того ж справжніми фарбами, але ж не квіти! Тому я почав малювати вулицю і машини. Не встиг. Тетяна Петрівна побачила мій малюнок і голосно сказала:

— Олесю, всі мають малювати квітку! Це хіба не зрозуміло?

— Ні, — тихо сказав я, — я не вмю квітку, хочу малювати машини.

Але вихователька дала мені новий аркуш паперу, і я якось намалював ту восьмипелюсткову квітку. Потім усі малюнки виставляли на дошці і хвалили кращі. Я не хотів, щоб усі дивилися на мій малюнок, а особливо Маша, та сидів мовчки і чекав, коли можна буде піти додому.

— Потім знову було заняття — розглядали якусь картину і щось розповідали. А я чекав обіду, бо тоді прийде мама. Після занять усі пішли на прогулянку. Це було добре, бо там ми трохи побігали і погралися. Разом з Машою і Сашком ми гралася у космічну подорож. На майданчику групи була ракета, там ми влаштували штаб своєї команди. Я був пілотом, Сашко дослідником, а Маша — лікарем! До нас приєдналися ще діти, і я дізнався як звати ще декількох з них.

— Та ось вихователька покликала всіх до групи і сказала чарівне слово — «обід»! Обід — отже, скоро прийде мама! До речі, на обід вже не було каші, а був борщ і картопля з котлетою. Я відчув, що зголоднів, і швидко все з'їв. Найсмачнішим же виявився компот, та його було мало. Я випив би ще чашку, але просити не хотілося.

— Після обіду діти пішли до спальні, а я пішов до вікна чекати маму.

— Олесю, ти не будеш з нами? — запитала Маша.

— Ні, не буду, я маму чекаю! Сьогодні не буду, — додав я, бо побачив, що дівчинка засмутилася, коли я сказав про маму.

— Завтра приходь, — сказав Сашко, — я тобі покажу, що я вмю будувати з конструктора.

Я кивнув головою, бо щось сказати вже не зміг — я побачив маму. Як же я скучив за нею! Мама прибігла захекана, видно, що поспішала, міцно обняла мене і поцілувала. А мені знову захотілося плакати! Добре, що дітей у роздягальні не було. Мама трохи поговорила з Тетяною Петрівною, та вихователька не сварила мене і весь час усміхалася мамі. Домовилися, що завтра я прийду на цілий день. Я мовчав.

— Коли ми поверталися додому, мама розпитувала мене про дитячий садок. Я розповідав і зрозумів, що не так там і погано, і ходив би я туди, якби...

Вихователька вислуховувала мене, коли я говорю.

Не слухала усяких ябед.

Не сварила даремно.

Дозволяла більше гратися.

Не змушувала їсти те, що я не люблю.

Дозволяла малювати те, що цікаво мені.

Не казала постійно: «Швидше, швидше!»

Усміхалася мені, а не моїй мамі.

Та мамі я про це не сказав. Для чого? Он як вона радіє, що я погодився завтра лишитися в дитячому садку на цілий день. Вона думає, що мені там добре. І не знає, що я піду тому, що у мене там є друг — Сашко... і Маша.